

Ա. ԱՆԴՐԻԱՍՅԱՆ

Հայկական ՍՍՌ Մինիստրների Սովետին կից խճուղային ճանապարհների
ղլխավոր վարչության գլ. ագրոնոմ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՌ ԽՃՈՒՂԻՆԵՐԻ ԿԱՆԱԶՄԱՊԱՏՄԱՆ

ՄԻ ՔԱՆԻ ՀԱՐՑԵՐԸ

Հայտնի է, որ մեր ռեսպուբլիկան աղքատ է անտառային բուսականությամբ: Ծառա-
դարձված չեն նրա բնակավայրերն ու ճանապարհները: Բավական է նշել, որ կանաչապատ-
ման ենթակա 1300 կիլոմետր խճուղային ճանապարհներից առ այսօր ծառերով ու թփե-
րով այս կամ այն չափով ձևավորված են միայն 240 կիլոմետր, ըստ որում 1—3 շաբ-
աթանի երկիւղմանի տնկույթներով միայն 170 կիլոմետր, որտեղ տնկված է 250000 ծառ
և թուփ:

Մինչև 1940 թվականը ռեսպուբլիկայում կանանչադարձված է եղել միայն 25 կմ
ճանապարհ այն էլ ցար ու ցրի: Կանանչապատման այդ աշխատանքները կատարվել են
առանց նախադի ու պլանի:

Կանաչապատման ենթակա 1300 կիլոմետրից ուռղելի ջրով ապահովված է միայն
270 կմ (Արարատյան դաշտավայրը, Իջևանի, Ալավերդու, Լենինականի, Կիրովականի
շրջաններում), իսկ Ձնաքամ 1030 կիլոմետրը անջրտի է, որի հետևանքով տնկված հազա-
րավոր տնկիւնները չորացել են: Տնկարկների խնամքը կամ բացակայել է, կամ տարվել է
շատ պրիմիտիվ ձևով:

Որպես տնկանյութ օգտագործվել են այս կամ այն կազմակերպությունից բերված
պատահական տեսակներ, որոնք մեծ մասամբ հեշտ արմատակալող, բայց ցածրաժճեք
ու անորակ են, (ինչպես օրինակ ամերիկական թղզենին): Այդպիսով աչքաթող էին արվում
մեր լավագույն երկարակյաց, դիմացկուն, թանգարժեք, պտղատու և դեկորատիվ տեսակ-
ները, ինչպես օրինակ՝ կաղնին, ընկուզենին և մշտադալար մի շարք տեսակներ: Մա-
րահրկիտ կերպով չեն ընտրվել տվյալ հողակլիմայական պայմաններում լավ հարմարվող
դիմացկուն տեսակներ: Համարյա թե տեղ չի տրվել պտղատու տեսակներին: Դեռ մինչև
օրս էլ շատ մասնագետներ այն սխալ կարծիքին են, որ ճանապարհի եզրաշերտերում
պտղատու ծառերի տնկումը պետք է սահմանափակել, քանի որ նրանց պաշտպանելը
դժվար է: Ինչ խոսք, որ այս կարծիքը ոչ մի հիմք չունի: Արդեն երեք տարի է, ինչ
Ստեփանավան — Թումանյան խճուղու եզրերին տնկված 3500 պտղատու ծառերը անկո-
րուստ պահպանվում են: Իջևան — Ուզունթալա ճանապարհին տնկված 4 կիլոմետրանոց
հունական ընկուզենու ծառուղին նույնպես պահպանված է: Ուզունթալայից — Աղբրե-
ջանական ՍՍՌ-ի սահմանը գնացող խճուղու 2.5 կիլոմետր տարածության վրա տնկված
3000 սալորենին սկսել է առատ բերք տալ և ոչ մի կորուստ չկեն ունեցել: Եղած փորձից
մենք եկանք, իսկ համոզմունքին, որ եթե պտղատու տեսակները տեղադրվեն, ոչ թե հատ
ու կենտ, քիչ քանակությամբ, այլ մասսայաբար, անընդհատ ծառուղիների ձևով, ապա
նրանք կպահպանվեն:

Այդ իսկ տեսակներից սկսած 1956 թվից խճուղային ճանապարհների կա-
նաչապատման աշխատանքներում մտցվեցին մեծ փոփոխություններ՝ այսպես 1956
թվին կանաչապատվեց 30 կիլոմետր ճանապարհ: Տնկված 38000 տունկերից 6000-ը պլու-
դատու տեսակներ են: Տունկերը մոտ 95 տոկոսով կալան, նրանց խնամքի աշխատանքնե-
րը կատարվում են ագրոկանոնների համաձայն: 1957 թ. պլանով նախատեսված էր տն-
կել 40000 տունկ, որից պտղատու 20000 հատ: Այսպիսով երկու տարվա ընթացքում
տնկվեց 28000 պտղատու ծառ՝ նախորդ 35 տարվա ընթացքում տնկված 25000-ի դիմաց:
Այսուհետև տնկվելիք բոլոր ծառերի և թփերի մոտ 70—80 տոկոսը լինելու են պտղատու,
որի հետևանքով յուրաքանչյուր տարի մենք կստանանք մեծ քանակությամբ թարմ, քաղ-

ցերհամ պտուղներ: Այսուհետև վերջ է տրվելու կանաչապատման աշխատանքների սե-
զոնային բնույթին: Մեղ մոտ հաճախ դարձանը կամ աշխանը երիտասարդական կադմա-
կերպությունները շարաթորյալի դուրս գալով մի քանի օրվա ընթացքում տնկում են
հաղարավոր ծառեր և իսկույն մոռանում են: Էջմիածնի, Նոյեմբերյան, Նոյեմբերյան
տնկված ծառերը մնալով անխնամ չորանում են: Էջմիածնի, Նոյեմբերյան, Նոյեմբերյան
յանի, Վեդու, Արտաշատի, Գորիսի և Ախուրյանի շրջանների երիտասարդության ու կոլ-
տեսականների ուժերով տնկված 75000 տնկիներից 45000 հատը չորացել են:

Յճուղային ճանապարհների եղբայրներում տնկված ծառերի պաշտպանության
դործով անհրաժեշտ չափով չեն զբաղվում շրջանային գյուղական սովետները: Շատ հա-
ճախ կանաչ տարածություններ և ծառերը դիտավորյալ կերպով ոչնչացնող շարագործ-
ները մնում են անպատիժ՝ այսպես, Նոյեմբերյանի շրջանի Հայկավան գյուղի բնակիչ
Ադիլ կարիմովը պետական ծառաջարկից մեկ գիշերվա մեջ կտրում է 10 հատ 8 տարե-
կան զեպեցիկ բարդի, կամ Սեանի շրջանի տնկիները կոտորակաբարձության նախագահ՝ Ա. Պողո-
սյանի ուղղակի կարգադրությամբ կտրվում են 300 հատ 4 տարեկան դալար ծառեր: Շրջ-
անային կազմակերպությունները այս արտառոց փաստերին նայում են շատ անտարբե-
րությամբ:

1956 թվականին առաջին անգամ հիմք դրվեց Յճուղային ճանապարհների ձյունա-
պաշտպան շերտերի ստեղծման աշխատանքներին: Այժմ արգեն ստեղծվել է 2.5 կիլո-
մետր ձյունապաշտպան շերտ, որից մեկ կիլոմետրը Լենինական—Կիրովական խճուղու
Ջաջուռի հատվածում, իսկ մեկ և կես կիլոմետր Ներսիս—Սեան խճուղու Ֆոնտան գյուղի
մոտի հատվածում:

Մեր հետպլանիկայի ճանապարհները անցնում են ծովի մակերևույթից 600—2300
մետր բարձրության, այսպես՝ Իջևան—Ուղունթալ ճանապարհը 600 մետր է բարձր, իսկ
Բիչենայի, Պուշկինոյի և Սեմյոնովկայի լեռնանցքով անցնող խճուղիները ունեն 2000—2300
մետր բարձրություն: Հասկանալի է, որ ձյունապաշտպան շերտեր պետք է ստեղծել այն-
տեղ, որտեղ ավելի ուժեղ փոթորիկներ են լինում, և որտեղ ճանապարհները ավելի հա-
ճախ են լցվում ձնով: Այդպիսի վայրերը բարձրագույն տեղերն ու լեռնանցքներն են, որ-
տեղ և կլիմայական պայմանները անբարենպաստ են ծառերի աճման համար:

Անհրաժեշտ է ավելի լուրջ և մանրակրկիտ կերպով զբաղվել այդ վայրերին համա-
պատասխան ծառաթփատեսակների ընտրության և փորձարկման հարցերով: Եթե հաշվի առ-
նենք այն հանգամանքը, որ մենք տնկանյութի կայուն բազա (տնկարան) չունենք, ապա
պարզ է լինի նման առաջադրանքի հաջող կատարման դժվարությունը: Այս կարևոր և
դժվարին դործում մեզ ղգալի օգնություն է ցույց տալիս Բուսաբանական այգին, որը
վերջին տարիներին մշակել է տնկարկիկայի խճուղիների ղեկավարողական ասորի-
մենտը և 1948—54 թվականներին ակտիվ մասնակցություն է ցույց տվել Ներսիս—Սեան
խճուղու կանաչապատման փորձնական աշխատանքներին:

Մեծ սխալներից խուսափելու համար, մենք ուշադիր կերպով օգտագործել ենք
Ներսիս—Սեան խճուղու եղբայրների և Սեանի ավազանի մինչև օրս եղած կանաչապատ-
ման փորձը:

Մեր առաջ հրամայական խնդիր է դրված մոտակա մի քանի տարվա ընթացքում
ծառապատել Ներսիս—Սեան խճուղին, ստեղծելով 40 կմ անընդհատ ծառապատված շերտ,
դրանով կխնայվի ծախսերի մի մասը, որ այժմ կատարվում է այդ խճուղին ձյունալցու-
մից պաշտպանելու համար:

Ներսիս—Սեան խճուղու եղբայրներում պետք է տնկվի 1073700 տնկիներ, որից
ծառեր 272,000, թփեր 801,700 հատ: Տնկելիք ծառերի և թփերի 75 տոկոսը լինելու է
պտղատու: Հիմնականում օգտագործվելու են՝ խնձորենի, տանձենի, թեղի, լորենի, կա-
նաչական բարդի, սալորենի, բալենի, կարմիր և սրտերեկ թխիկ, կեչի, փշատենի,
հացենի, սպիտակ ակացիա, սղնի, մազրենի, թաթարական թխիկ, ղեղին ակացիա, չիչ-
խան, մամխենի, ասպրեղի, ղերիմաստենի, մորի, մոշի, հաղարճենի, եղևնի, սոճի և այլ
մշտադալար տեսակներ: Ներսիս—Սեան խճուղու վրա մի քանի տեղ կառուցվելու են ջրա-
հան կայաններ, որի համար նախատեսված է 1.200000 ռուբլի: Կանաչապատման աշխա-
տանքները ավարտվելու են 1965 թվականին:

Կանաչապատման աշխատանքները մեխանիզացիայի ենթակիցում համար նախա-
տեսված է մի շարք մեխանիզմներ և գյուղատնտեսական մեքենաներ, որոնց մի մասը ար-

դեն ստացվել են: Անմշակ տարածութունների վրա ծառատունկ կատարելու անցյալ տարիների ըստ անհատական արդյունքը նկատի ունենալով, ավժամ հրաժարվել ենք այդ ձեռք:

Նախքան տնկումը հողամասը խոր վաքում ենք, փոցխում և մաքրում մոլախոտերի արմատներից: Տնկելուց հետո միջ ծառային և միջշարքային տարածութունը պահվելու է սե ցելի վիճակում մինչև որ ծառերն ու թփերը լրիվ ստվերածածկեն հողամասը:

Կանաչապատման աշխատանքներին մեծ չափով խոչընդոտ են հանդիսանում այդ ֆրոնտում աշխատողների մասնագիտական ցածր պատրաստականութունը: Այդ բացը ծածկելու համար նախատեսվում է խճուղիների ղլխավոր վարչության աշխատողների համար կազմակերպել կարճատև դասընթացներ:

Պետք է խնդրել Բուսաբանական ինստիտուտին, որ մեզ օգնելու նպատակով, հայերեն լեզվով մի բրոշյուր հրատարակել խճուղիների ծառապատման վերաբերյալ:

Մենք կարծում ենք, որ եթե պետական հիմնարկները և հայկական ՍՍՌ-ի Գիտութունների ազգային Բուսաբանական ինստիտուտը ավելի մոտիկից զբաղվեն ռեսպուբլիկայի խճուղիների կանաչապատման դրժով և կոնկրետ օգնութուն ցույց տան, ապա հնարավորութուն կլինի ավելի կարճ ժամանակում և ավելի արդյունավետ կերպով կատարելու մեզ առաջադրված խնդիրները:

